

Jubileum / Anniversary

RNDr. Jan Sklenář osmdesátiletý

RNDr. Jan Sklenář eighty years old

Vladimír LEMBERK

Východočeské muzeum, Zámek 2, 530 02 Pardubice; email: leمبرk@centrum.cz

Jen málokterý zoolog byl od šedesátých do devadesátých let 20. století ve východních Čechách tak nepřehlédnutelný jako Jan Sklenář. Je neuvěřitelné, že tento „věčný mladík“ vždy hýřící nápady, dobrou náladou, vtipy, nakažlivým smíchem, ale i vlídným slovem, moudrostí a pozitivní energií, se v květnu 2017 dožil osmdesátky. Jistě se na mě bude zlobit, že toto významné životní jubileum připomínám, protože k jeho povahovým rysům patří mj. také skromnost.

V generaci mých vrstevníků je celá řada kolegů, které Honza Sklenář zásadně ovlivnil na zbytek života. Býval totiž po více než dvacet let vedoucím přírodovědného klubu pro mládež v Pardubicích a jeho „rukama“ prošla celá řada budoucích významných zoologů, botaniků i geologů. Namátkou, a bez jakékoliv systematičnosti, lze jmenovat kupříkladu vysokoškolské učitele doc. RNDr. Jitku Málkovou a ing. Jiřího Danihelku, Ph.D., geologa ing. Jiřího Šuru, ekovýchovného guru Mgr. Jiřího Hrušku, velvyslance v USA a bývalého ministra vlády ČR ing. Petra Gandaloviče, profesionální zoology AOPK ČR prom. biol. Světlanu Vránovou, RNDr. Jana Plesníka CSc. a RNDr. Milana Růžičku nebo zoologa pardubického muzea RNDr. Vladimíra Lemberka. Těch jmen by muselo být uvedeno ovšem mnohem víc, nemluvě o stovkách bývalých „zájemců o přírodu“, pro které se přírodní vědy nestaly povoláním, ale zůstaly koníčkem. Každoročním vyvrcholením činnosti přírodovědného klubu pro mládež byl čtrnáctidenní tábor (spíše ovšem odborné soustředění) v kouzelné Moštěnické dolině v Nízkých Tatrách. Tady se dospívající biologové naučili zdaleka nejvíc, a to nejen o fauně a flóře, ale také o tom, co je v životě důležité. Přátelská atmosféra, kterou Honza Sklenář v Moštěnici kolem sebe šířil, jeho celotáborové hry, vycházky „na travertíny a na Kozí Chrbát“, reprodukce her Járy Cimrmana, vyprávění o dalekých cestách i prosté předávání životní moudrosti, to vše zůstalo pro všechny bývalé účastníky moštěnických táborů nezapomenutelné.

RNDr. Jan Sklenář se narodil 6. května 1937 v Užhorodě, kde jeho otec vykonával pozici poštovního úředníka. Maminka pocházela z Maďarska a pracovala v domácnosti. Ptáky se učil znát nejen v okolí Dobříše a Zbraslavi, kde vyrůstal, ale také u příbuzných na východním Slovensku a v Maďarsku. Zcela ho uchvátila touha znát všechny opeřence a snad už tehdy se rozhodl pro celoživotní dráhu zoologa. Po maturitě na Vančurově gymnáziu v Praze (1955) nastoupil na Přírodovědeckou fakultu UK, kde se jeho učiteli stali např. doc. W. Černý, doc. V. Hanák nebo prof. O. Oliva. Zřejmě z důvodu přebytku adeptů ornitologie soustředěných kolem doc. Waltra Černého se připojil ke skupině tehdy začínajících mammaliologů (J. Gaisler, V. Hanák, K. Hůrka, L. Janský, J. Figala)

a začal se postupně profilovat ve specialistu na netopýry. Po Jiřím Gaislerovi se stal prvním diplomantem s chiropterologicky směřovaným tématem diplomové práce (Studie o ekologii netopýra velkého), která byla vůbec první ekologicky zaměřenou prací o netopýrech u nás a později byla pochopitelně publikována (SKLENÁŘ 1962a, 1963a).

Ještě jako student 5. ročníku fakulty nastoupil 1. listopadu 1959 do tehdy nově formovaného Východočeského muzea v Pardubicích jako zoolog a zůstal zde zaměstnán až do svého odchodu do starobního důchodu v roce 1998. Zpočátku pracoval na poloviční úvazek, ale po státnicích od 1. července 1960 již na úvazek plný. V muzeu začal od toho nejzákladnějšího – provedl vůbec první evidenci sbírky zoologie (SKLENÁŘ 1961b), což mj. vyústilo ve vydání souhrnného a podrobného přehledu významné části sbírkového fondu – dravých ptáků (KOTEK & SKLENÁŘ 1966). Sám na svá první léta v Pardubicích vzpomíná: *„Bydlel jsem několik roků přímo v muzeu na zámku. Spal jsem na kanapi pod dekou, a protože jsem v tomto městě nikoho neznal, chodil jsem denně po večerech do kina, na výstavy, do galerií a na koncerty. Později do muzea nastoupili i někteří další kolegové (V. Kocych, J. Tesařová, F. Procházka) a naše přírodovědné oddělení se postupně formovalo. Začal jsem se seznamovat s východočeskými přírodovědci (F. Obhlídal, Z. Roček, V. Vaněčková, manželé Štanclovi), a také začal spolupracovat s Domem pionýrů a mládeže, kde jsem vedl několik kroužků. Zejména přírodovědný klub pro středoškoláky vyvíjel aktivní činnost a pod vedením Věry Vaněčkové jsme absolvovali celou řadu terénních exkurzí a letních táborů. Nezapomenutelné byly hlavně výpravy na jižní Moravu, které často končily ve vinném sklípku...“*

V 60. letech se spolu s předními českými „netopýraři“ opakovaně účastnil řady monitorovacích akcí na Moravě, Slovensku a především v Bulharsku, které se záhy stalo jeho „srdeční záležitostí“. Naučil se velmi dobře bulharsky a získal zde řadu celoživotních dobrých přátel. Doc. Vladimír Hanák (HANÁK 2007) jednu společnou cestu popisuje takto: *„Rád vzpomínám na jednu zimní akci v Bulharsku v roce 1965, kdy nám kromě vlastní práce v jeskyních pomohla i jeho dobrá znalost bulharštiny a zejména jeho vynikající taneční schopnosti. Při jakési okresní slavnosti v jeskynní oblasti Staré Planiny ovládl Honza tamější taneční parket a užaslým přihlížejícím předváděl bulharské lidové tance s takovou vervou, že nám rázem získal přízeň a podporu okresních orgánů pro naše výzkumy.“*

Od nástupu do Východočeského muzea v Pardubicích soustředil Jan Sklenář svou pozornost na faunistický průzkum tehdejšího Východočeského kraje. Zejména se věnoval oblasti Orlických hor (např. SKLENÁŘ 1977) a rezervaci Bohdanečský rybník a rybník Matka (SKLENÁŘ 1982), jejímž byl řadu let určeným správcem. Chiropterologické průzkumy vyústily zcela logicky do řady regionálně-faunistických studií (SKLENÁŘ 1969a, 1981a, 1994, RYBÁŘ *et al.* 1973) a do zpracování objevu masového zimoviště netopýrů v podzemní pevnosti Hanička v Orlických horách, jehož soustavnému sledování se dlouhodobě věnoval (SKLENÁŘ 1981b). Znalost regionu dala vzniknout i uceleným popularizačním dílům, například publikaci Příroda Pardubicka (PROCHÁZKA & SKLENÁŘ 1970), Orlických hor (SKLENÁŘ 1977) nebo řadě prací o přírodních zajímavostech Pardubicka (např. SKLENÁŘ & KRÁTKÁ 1986). Mapování rozšíření obojživelníků a plazů v celém Východočeském kraji vyústilo v, do té doby jedinečném, zpracování

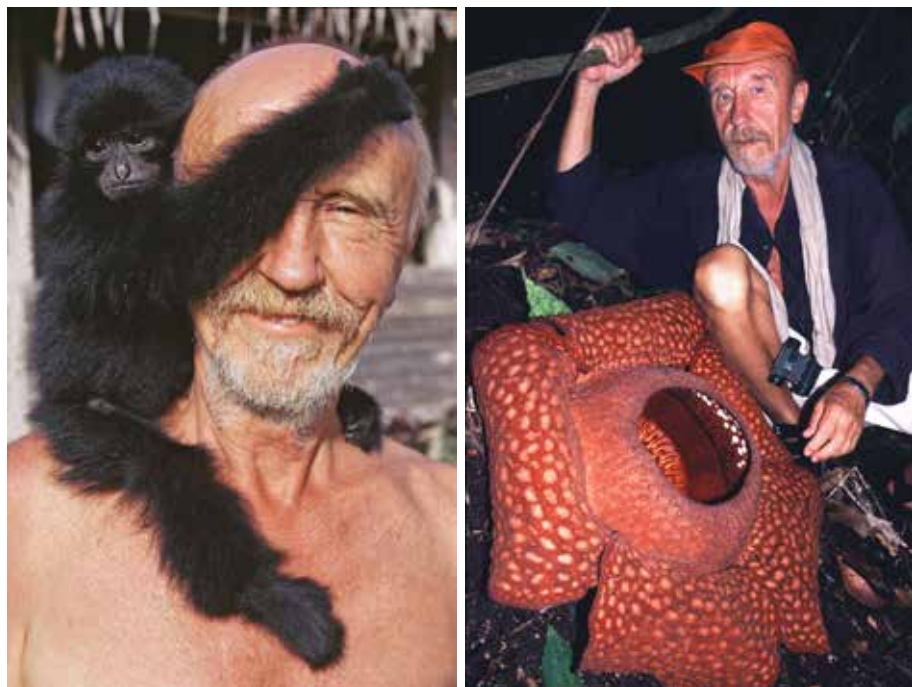
jejich zoogeografie (SKLENÁŘ & ROČEK 1979). Přestože Jan Sklenář nebyl v průběhu svého profesního života nijak nadprůměrně publikačně činný (spíše naopak – zastával názor, že „svými články historii neovlivní a lidstvo to bez jeho textů přežije“), nenechal si žádné významnější nálezy pro sebe. V jeho bibliografii na konci tohoto článku tak můžeme najít i množství kratších faunistických sdělení a zpráv, které svědčí o jeho soustavné terénní práci.

Pozoruhodné a všeobecně málo známé jsou Sklenářovy občanské postoje, společenská angažovanost, soukromý život a také jeho koníčky. Nikdy netoužil po kariéře a funkcích. Kromě vedoucího přírodovědného oddělení však vykonával půl roku i post ředitele Východočeského muzea v Pardubicích, což se všeobecně málo ví. Jeho manželství se po několika letech rozpadlo. Snad i proto, že neměl vlastní rodinu, se o to víc věnoval dětem a mládeži v zájmových přírodovědných kroužcích a klubech v Pardubicích (v Okresním domě pionýrů a mládeže, ve Východočeském muzeu a v Přírodovědném klubu při Základním klubu Tesla). Když po okupaci republiky vojsky Varšavské smlouvy v srpnu 1968 vyvěsil na věž pardubického zámku státní vlajku, začala se o něho zajímat Státní bezpečnost (STB). STB zajímaly hlavně jeho trvale udržované kontakty s kolegy, příbuznými a přáteli v kapitalistické cizině. Byl na něho nasazen tajný agent, který trvale lustroval jeho korespondenci a veřejně i v zaměstnání prezentované postoje (což dokládají odtajněné archivní svazky STB). Honza vždy otevřeně říkal to, co si myslel. A protože si liboval v ironii, inteligentním humoru a neuznával přítom komunistickým režimem stanovené autority, míval časté problémy. Například mu neměla být vydána výjezdní doložka pro cestu na zájezd do Švýcarska, protože se STB obávala, že hodlá emigrovat. Když mu tuto skutečnost sděloval úředník na oddělení pasů, Honza lakonicky odvětil: „*Nevadí, já zítra odjízďím na mezinárodní konferenci do Bonnu, tak se do Švýcarska podívám cestou zpátky domů...*“ Úředník zkoprněl, protože nemohl pochopit, jak mu mohla být povolena cesta do zapovězené Německé spolkové republiky, a zmožil se jen na větu: „*Až se tedy ze západního Německa vrátíte, zastavte se tu pro výjezdní doložku do Švýcarska.*“ Honza neměl v úmyslu emigrovat, chtěl jen cestovat a poznávat svět.

Miloval vždy zpěv, muziku a tanec, což jistě souvisí s jeho veselou povahou a přirozenou a až živelnou radostí ze života. Býval členem folklórního souboru, veřejně vystupoval a zahrál si dokonce v dokumentárním filmu o lidových zvycích na Vysočině. Dodnes úzkostlivě střeží svůj středočeský kroj, ve kterém v mládí vystupoval. Zde jsou možná i kořeny jeho občasného exhibicionismu, kdy při nejruznějších příležitostech překvapoval okolí svými pěveckými a tanečními kreacemi. Vzpomínám na jednu ze společných cest do Afriky v roce 1994, kdy Honza ve středním Egyptě, v oblasti známé muslimským fundamentalismem, uslyšel na ulici hudbu. Zvědavě jsme tedy přispěchali ke zdroji muziky a ocitli se uprostřed svatební hostiny. Na vyvýšeném pódiu hrál hudební soubor a vystupovalo několik tanečníků v krojích. Než jsem stačil jakkoliv zareagovat, Honza vyskočil na pódiium a začal do rytmu hudby tancovat odzemek a později i zpívat. Svatebčanům zprvu ztuhly rysy, pak ale začali tleskat do rytmu a povzbuzovat toho exotického „umělce“ k dalšímu výkonu. Sledoval jsem vousaté Egyptřany z ozbrojené ochranky, jak bezděčně sáhli po samopalech...

Když byla v roce 1975 založena Východočeská pobočka České společnosti ornitologické (VČP ČSO), Jan Sklenář byl již váženým a uznávaným zoologem. Nepřekvapí proto, že stál od počátku spolu s JUDr. Františkem Obhlídalem, ing. Pavlem Žďárkem, Zdeňkem Klůzem, Ladislavem Štanclem a dalšími ve vedení VČP ČSO. V roce 1979, po náhlém úmrtí Z. Klůze, se stal místopředsedou pobočky a byl jím až do poloviny 90. let. Významně se podílel především na aktivitách, kterým dobře rozuměl. Pomáhal zorganizovat výstavy o ptácích v prostorách kulturního domu Hronovická v Pardubicích, realizoval řadu přednášek a zasloužil se o vydání publikace manželů Štanclových „Ptáci Pardubicka II“, která vyšla ve Východočeském muzeu. Ediční činnost mu byla vlastní, a proto se ujal i redigování hlavní pobočkové odborné tiskoviny – byl vedoucím redakční rady Sborníku VČP ČSO (později přejmenovaného na Panurus) a jako redaktor tak připravil k vydání celkem 15 čísel tohoto odborného periodika.

Již od mládí nade vše rád cestoval a poznával cizí kraje a jejich přírodu. Projel celou Evropu a mnoho zemí Asie, Jižní i Severní Ameriky a Afriky. V cizině se věnoval zejména svým přírodovědným oborům, často ale tak trochu „po sklenářovsku“. Vůbec mě nepřekvapuje, že se na jedné z cest do afrického Sierra Leone potkal s plivající kobrou, a že toto setkání skončilo v místní nemocnici – kobra se neomylně trefila.

Obr. 1: Jan Sklenář na Sumatě v květnu 2004. Vlevo s mládětem siamanga (*Symphalangus syndactylus*), vpravo u největší květiny světa *Rafflesia arnoldi*. Foto: V. Lemberk.

Fig. 1: Jan Sklenář and young Siamang (*Symphalangus syndactylus*) on the left and with *Rafflesia arnoldi*, the largest flower in the world, on the right. Sumatra, May 2014. Photo by V. Lemberk.

Honza přežil, ale několik dnů vůbec neviděl a léčil se ještě doma po návratu do Čech (SKLENÁŘ 1970b). Po celý život byl neobyčejně systematický a snad i tak trochu „postižený“ prací muzejníka, proto si vedl přesnou evidenci navštívených míst. Víme tak, že do ciziny (vyjma Slovenska) vycestoval k polovině roku 2017 celkem 160× a navštívil celkem 90 států světa, mnoho z nich opakovaně. Zamíloval se do Afriky, hlavně do té jižní, která se podle jeho vlastních slov na čas stala jeho druhým domovem. Jezdil sem každoročně a vždy na několik měsíců. Nechybělo mnoho a strávil by zde zřejmě i svůj důchod.

Přejeme Ti, Honzo, pevné zdraví a ať Ti celoživotní studnice optimismu, veselosti a radosti ze života nikdy nevyschne.

LITERATURA

HANÁK V. 2007: Dr. Jan Sklenář sedmdesátníkem. *Vespertilio* 11: 177–179.

Kompletní bibliografie RNDr. Jana Sklenáře

Complete bibliography of Jan Sklenář

- BÁRTA Z., ČERVENÝ J., GAISLER J., HANÁK V., HORÁČEK I., HŮRKA L., MILES P., NEVRLÝ M., RUMLER Z., SKLENÁŘ J. & ŽALMAN J. 1981: Výsledky zimního sčítání netopýrů v Československu: 1969–1979. *Sborn. Okr. Muz. Most. Řada přír.* 3: 71–116.
- ČEJCHAN A., LOHNISKÝ K. & SKLENÁŘ J. 1961: Čáp černý (*Ciconia nigra*) hnízdí v Orlických horách. *Acta Mus. Reginaehradecensis S. A.* 1–2: 242–243.
- KOTEK F. & SKLENÁŘ J. 1966: *Dravci ve sbírkách Východočeského muzea*. Východočeské muzeum, Pardubice.
- PROCHÁZKA F. & SKLENÁŘ J. 1970: *Příroda Pardubicka*. Východočeské muzeum, Pardubice.
- RYBÁŘ P., SKLENÁŘ J. & MILES P. 1973: Přehled netopýrů východních Čech. *Práce a studie – Příroda* 5: 203–238.
- RYBÁŘ P. & SKLENÁŘ J. 1975: Nový doklad o výskytu losa ve východních Čechách. *Práce a studie – příroda* 6–7: 225–227.
- SKLENÁŘ J. 1955: Vodouš tmavý (*Tringa erythropus*) na tahu. *Živa* 3: 75.
- SKLENÁŘ J., 1955: Lednické rybníky v červnu 1954. *Živa* 3: 197–198.
- SKLENÁŘ J. 1958: Nález netopýra brvitého, *Myotis emarginatus* (Geoffroy, 1806) v Čechách. *Zpr. Mammaliol. Sekce PS NM* 1: 13–14.
- SKLENÁŘ J. 1960: *Studie o ekologii netopýra velkého*. Diplomová práce, Katedra systematické zoologie PjF UK v Praze.
- SKLENÁŘ J. 1961a: Ekologické poznámky k zimování vrápenců malých (*Rhinolophus hipposideros*) ve středních Čechách. *Čas. Nár. Mus. Odd. Přírodov.* 130: 26–33.
- SKLENÁŘ J. 1961b: Zoologické sbírky Východočeského muzea v Pardubicích. *Zprávy VČM v Pardubicích*: 17–18.
- SKLENÁŘ J. 1961c: Potáplice severní (*Colymbus arctica*) na Pardubicku. *Acta Mus. Reginaehradecensis S. A.* 1–2: 234–235.

- SKLENÁŘ J. 1962a: Poznámky k biologii a postnatálnímu vývoji mládřat netopýra velkého (*Myotis myotis* Borkh.). *Čas. Nár. Mus. Odd. Přírodověd.* 130: 26–33.
- SKLENÁŘ J. 1962b: Hospodářský význam netopýrů. *Východní Čechy, KSSPPOP Pardubice*: 393–395.
- SKLENÁŘ J. 1963a: Rozmnožování netopýrů velkých (*Myotis myotis* Borkh.). *Lynx* 2: 29–37.
- SKLENÁŘ J. 1963b: Labutě na Labi. *Zář*: 29. 1. 1963.
- SKLENÁŘ J. 1963c: Zvířata v zámku. *Zář*: 19. 2. 1963.
- SKLENÁŘ J. 1964a: Myšice temnopásá (*Apodemus agrarius* Pall.) na Pardubicku. *Lynx* 3: 44.
- SKLENÁŘ J. 1964b: Ornitologická pozorování. *Zool. listy* 13: 89–91, 188–190, 282–284, 367–368.
- SKLENÁŘ J. 1964c: Kormoráni na Pardubicku. *Zář*: 3. 3. 1964.
- SKLENÁŘ J. 1966: Havrani na Pardubicku. *Zář*: 5. 4. 1966.
- SKLENÁŘ J. 1967: Ornitologická pozorování. *Vertebr. Zprávy* 1967: 41–43.
- SKLENÁŘ J. 1968: Zvířena Orlických hor. *Orlické hory a Podorlicko* 11: 18–20.
- SKLENÁŘ J. 1969a: Poznámky k rozšíření netopýrů (*Chiroptera*) ve východních Čechách. *Acta Mus. Reginaehradecensis S. A.* 10: 79–87.
- SKLENÁŘ J. 1969b: Sčítání vodních ptáků na Labi. *Pardubicko* 1: 21–22.
- SKLENÁŘ J. 1970a: Faunistické materiály z východních Čech. *Práce a studie – příroda* 2: 221.
- SKLENÁŘ J. 1970b: Plivající kobra. *Živa* 4: 146.
- SKLENÁŘ J. 1971a: Faunistické materiály z východních Čech II. *Práce a studie – příroda* 3: 199.
- SKLENÁŘ J. 1971b: Ornitolog Plachetka a jeho sbírka. *Práce muzea Rychnov n. K.*
- SKLENÁŘ J. 1975a: Ornitologické zajímavosti z Pardubicka. *Práce a studie – příroda* 6–7: 222–223.
- SKLENÁŘ J. 1975b: Expozice CHKO Orlické hory v muzeu Orlických hor v Rychnově n. Kněžnou. *Práce a studie – příroda* 6–7: 224–225.
- SKLENÁŘ J. 1976a: *Chráněné živočišstvo Východočeského kraje*. ODPM, Pardubice.
- SKLENÁŘ J. 1976b: Ochrana ptactva a životního prostředí (výstava). *Zpravodaj KMVČ* 3: 15–17.
- SKLENÁŘ J. 1977: *Zvířena Orlických hor a Podorlicka. Ptáci*: 615–634. *Savci*: 635–647. In: Roček Z. (ed.) 1977: *Příroda Orlických hor a Podorlicka*. Museum Orlických hor, Rychnov nad Kněžnou.
- SKLENÁŘ J. 1979a: Zimování netopýra rezavého (*Nyctalus noctula*) v dutině stromu. *Práce a studie – Příroda* 11: 194–195.
- SKLENÁŘ J. 1979b: Želva bahenní (*Emys orbicularis*) na Chrudimsku. *Akvarium & Terarium* 22.
- SKLENÁŘ J. 1979c: Nález blatnice skvrnitě (*Pelobates fuscus*) na Příbramsku. *Památky a příroda* 5.
- SKLENÁŘ J. 1981a: Nález kolonie netopýra velkouchého (*Myotis bechsteini*) v Nízkých Tatrách. *Biologie* 36: 1057–1059.

- SKLENÁŘ J. 1981b: Deset let výzkumu zimoviště netopýrů (*Chiroptera*) v Orlických horách. *Acta Muz. Reginaehradecensis S. A.* 16: 268–273.
- SKLENÁŘ J. 1981c: Ten years of research in winter quarters of bats in the Orlické hory. In: Roer H. (ed.): *First european Bat Research Symposium Bonn Abstracts*: 43–44.
- SKLENÁŘ J. 1981d: Státní přírodní rezervace Bohdanečský rybník a rybník Matka. *Hlas Tesly* 31: 48.
- SKLENÁŘ J. 1982: Obratlovci státní přírodní rezervace Bohdanečský rybník a rybník Matka. *Acta Muz. Reginaehradecensis S. A.* 17: 217–259.
- SKLENÁŘ J. 1992: Historie teriologického výzkumu východních Čech v poválečném období. *Metody a výsledky studia drobných savců, Nasavrky*: 1–2.
- SKLENÁŘ J. 1994: Neobvyklé zimoviště netopýra rezavého (*Nyctalus noctula*) v Pardubicích. *Vč. sbor. přír. – Práce a studie* 2: 87–90.
- SKLENÁŘ J. 1996: [*Eptesicus serotinus*] In: Rejl J. (ed.): Faunistická pozorování. *Vč. Sbor. Přír. – Práce a studie* 4: 183–184.
- SKLENÁŘ J. & KRÁTKÁ J. 1986: *Přírodní zajímavosti Pardubicka – Kunětická hora*. OPS Pardubice.
- SKLENÁŘ J. & ROČEK Z. 1979: *Zoogeografie obojživelníků a plazů východních Čech*. Krajské muz. vých. Čech, Hradec Králové.

